

припомним писмото, адресираното до дъщерята на Садък паша от май 1867 г., с обвинението, че "у дома си се бихте за тази свобода, която тук идете да отнемете от нас".²² То се приписва на Филип Тотю, но изследователите лансират тезата, че писмото е написано от някои по-будни сливенци, поддържащи връзка с четата на Хитов с цел да отклонят подозренията от себе си и сливенския войвода - теза, която е логична.²³ Известно е, че докато е с четата си в Сливенския балкан, Хитов поддържа широки контакти със своите съграждани. Някои от тях се сближават и със Садък паша. Така например Анастас х.Добрев общува с него в Сливен, а се среща на вр. Българка с войводата. Полякът, впечатлен от неговата висока интелигентност и смелост, прави огромни усилия да го привлече в казакаля, като му обещава веднага подофицерски чин. За Хитов той е "приятел", "който все бунтове проповядваше, та затова сливенци го бяха нарекли "Българския Гарибалди".²⁴ В такива случаи посредническите функции на сливенци са неминуеми. Разбира се, Садък паша не знае подробности от българското революционно движение и може да допусне неточности за четите. В публикуваните от дъщеря му мемоари отново е елиминирана четата на Хитов и се споменава, че през Дунав са преминали само две чети - на Филип Тотю и на Хаджи Димитър.²⁵ Очевидно причината за "грешките" е много по-съществена от незнанието. По отношение на своето място в събитията през 1867 г. Садък паша целеустремено и преднамерено преувеличава реалността, изтъквайки се като "баща", "благодетел", "покровител" за българите.²⁶

Когато се преценява ролята на Садък паша и казакаля в българското националноосвободително движение и конкретно при дейността на четата на П. Хитов около Сливен през 1867 г., не е необходимо да се достига нито до апологетика, нито до отрицание. Документалните свидетелства за този противоречив и сложен проблем са твърде ограничени, за да позволят една дифинитивна оценка. Нейната обективност изисква да се търси балансът между крайностите. Подобен подход не можем да намерим нито в мемоарите на съвременници, нито в документите. В показанията си пред съда Константин Димитров от Русе, секретар на четата на Филип Тотю, заявява: "На всички българи е известно, пък и казашкия полк ще бъде с нас."²⁷ Това твърдение е насочено обаче към оправдателна присъда от съда. Хитовият четник Иван Цанков, изпратен в средата на май 1867 г. от войводата в Букурещ, свидетелства за проявения от Г.С.Раковски интерес към поведението на Садък паша. Отговорът е, че "както генералът тъй и офицерите му гледат благосклонно на нашите чети и не ги безпокоят ни най-малко, и че разездите им се преструват много пъти, че ги не виждат".²⁸ Трудно е да се прецени доколко пълноценни и достоверни са наблюденията му. Според д-р С. Табаков по пътя от Сливен за Свищов Цанков се среща с полския офицер от казакаля Мизеевич, натоварен от управителя на Дунавския вилает Мидхат паша да охранява старопланинския район между Сливен и Търново.²⁹ Вероятно неговото благоразположение към Ив. Цанков е в основата на споделеното пред Раковски, чиято реакция е непонятна. Тези твърдения звучат абсурдно, сравнени с характеристиката, която прави на българския патриот и революционер по същото време Садък паша: "див диктатор", "познат със